

X P1 84(2)52
П91

Ж 9/х

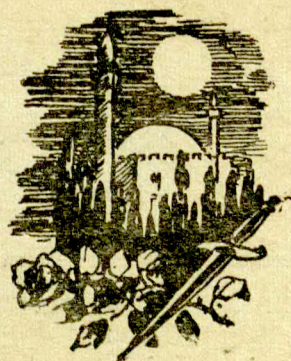
А. ПУШКИН

ПОЭМАЛАР

А. ПУШКИН

ПОЭМАЛАР

Ханасская областная
БИБЛИОТЕКА

ХАКАСИЯНЫҢ КНИГА ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
АБАКАН — 1963

ТАПТЫРҒАС

Стр. 5

Бахчисарай фонтаны <i>Н. Г. Доможаков тiлбестеен</i>	
Цыганиар <i>Н. Е. Тиников тiлбестеен</i>	25

Александр Сергеевич Пушкин

БАХЧИСАРАЙСКИЙ ФОНТАН
ЦЫГАНЫ

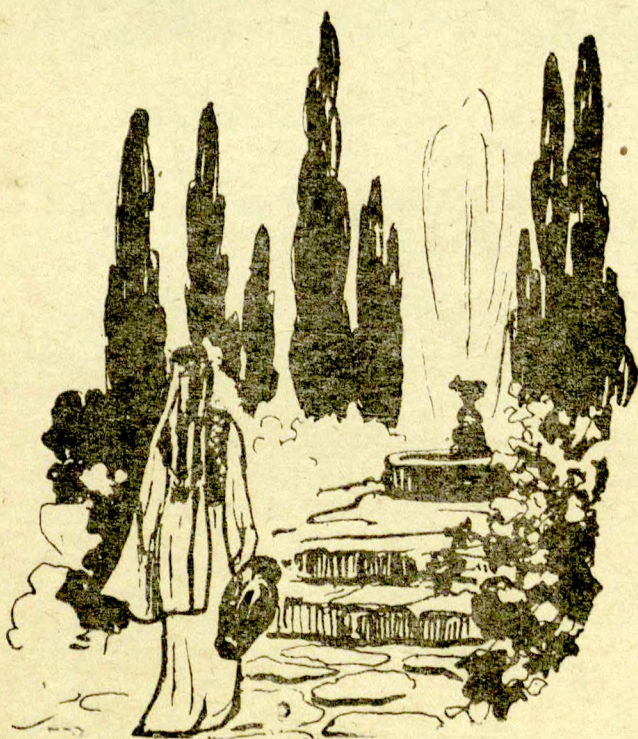
Переводчики *Н. Г. Доможаков, Н. Е. Тиников*
Художник *Р. С. Ананьин*

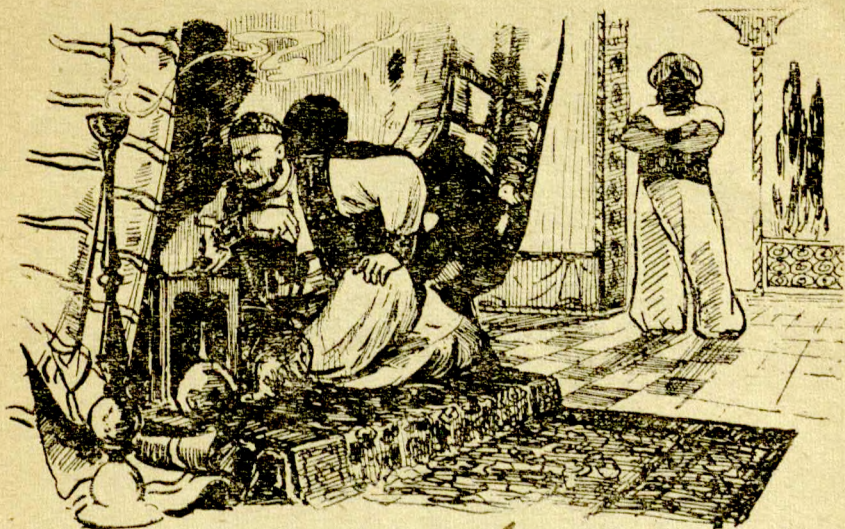
Редактор *А. Г. Кызласова*
Художественный редактор *А. П. Масленников*
Технический редактор *А. А. Самрина*
Корректор *А. С. Килижекова*

Сдано в набор 9 августа 1963 г. Подписано к печати 30 октября 1963 г.
Формат бумаги 60x84¹/₁₆. Печ. л. 2³/₄. Уч. изд. л. 2,11. Заказ 4436. Тираж 500 экз.
Цена 13 коп.

Хакаское книжное издательство, г. Абакан, пр. Ленина, 84
Хакасская областная типография, г. Абакан, Хакасская, 56

Бахчисарай фонтаны

БАХЧИСАРАИ ФОНТАНЫ

Көп кизлер пиди, мийок
чили, пу фонтанда полганнар,
че оларнын хайзылары чогул,
пасхалары ырах чирде чбрглепчелер.

Сади

Мөнис көре, Гирей одыр;
Ызырған хаңзазы түдепче;
Холдағы чоңы ап-амыр,
Хазыр хаанны олар ибирче.
Чуртында санай сым турған;
Чапсырхазып, прайзы сискеннер,
Көө чоҳ сырайынан пілгеннер —
Тарыс, чобаг хаан тудынған.
Че улуг көолленчик хазыр хаан
Тыстанмас холын пулғабысхан:
Пас түзіріп, чоңы сыхты.

Хаан чалгызан одыр халды,
Көксі аллыг арах тынча.

Чүзі-хазыр араx полча
Чүрегі кил кәдірілче.
Пулут чили сизібістір,
Суг ла чили тазыбыстыр.

Хазыр аның чүрегін,
Хайдаг ниме тибіретті?
Хайдаг ниме аның көннүн
Сағыс сағынарға теңді?
Русьха пазох чаа сүрче бе,
Польшаа үлгү тимнепче бе,
Ханның өснен хайнап тур ба,
Чаачыларында ыыр асты ба,
Таг чоңынан хорыхча ба,
Алай көйтк Гөнуя ба?

Чох, ол чаа мағына мөңс;
Хатыг хол чидірчедір күс.
Чаа кирегін сағынминча,
Сағыстан чаа ырах чатча.

Алай көп хаттарынзар чи
Пиреезі, сайбаан чазытти,
Көп сүменен иптеп кити,
Кіріп алды ба, микее хурчи?
Хаанның сайзаңына, арса,
Чүрегін пир салған, арса,
Тонап алған, пиктелген хыс,
Тут килген угаа сiлiг хыс?

Чох, Гирейнің хаттар амыр.
Сағынмас, хынмастар олар.
Сағыссырастыг амырда,
Сиргек, сөрөн хадарыгда,
Өөрчi чох эрісте олар
Пасха ир киреен ухпинчалар.
Хадаг хариб көлегінде
Сіліглері чазырылған:
Аравия порчолары
Ідөк темницаа суғылған.
Оларға мөңс теестеснең
Күн, ай, чыллар иртисчелер,
Хайди даа позытпас күснен
Көбленіс, чиитті ол чыллар
Санай хада сөртепчелер.
Полған на күн — пір күн осхас,

Частар иртни табырабас.
Гарем¹ чуртын эріс тутча,
Хыныг пірее ле пілестелче.
Хаанның чиит хатычахтары
Чүректі алахтырарга
Пай кип алыстыр сыхчалар,
Ойын чоохтар пастапчалар.
Алай суғзар парадырлар,
Сугның хазын постидырлар,
Агас көлегі аралы
Чөредірлер, нийик ыройли.
Тарынчах Эвнух² пу хада,
Аннаң пірдеезі тис полбас.
Аның күннегчі харах-хулаа
Пірдеезін чаза позытпас.
Ол күстеніп иткен ондай
Хачан даа, пір дее сайбалбас;
Пір ле агаа үлгүліг ондай —
Хаанның көннін чир саябас;
Коранның³ святой чахығларын
Іди толдырбас Эвнухтарын.
Аның чүрее көөленминче;
Обаа чіли, ол тыстанча,
Күлгенге, хыйыхтағларга,
Көрер сағ чохха, хыртыстарга,
Сураныс, хыя көргенге,
Айаанға, көөленглеенге.
Ипчілер хылиин ол пілче,
Пос ипчі хылиин даа сынаан,
Чабығдағынин даа сынаан,
Чой хылых ол — Эвнух пілче.
Ачых-чарых таа ползыннар,
Харах чазын төк сыхсыннар,
Эвнух чүрее тибіребес;
Ол паза пір дее киртінмес.
Састарын чая тастағлап,
Чиит хыстар парғлапчалар;
Ізіг туста суға сомнап,

¹ Гарем — хаанның хаттары полчатхан чурт.

² Эвнух — чымчаан кізі (сілеке, тазын, ат чіли ит салған кізі).

³ Коран — мусульманнарның худай пічин.

Угаа сіліг омаларын
Соох салғахнаң суғлапчалар.
Оларның үтертінізін
Азырылбин хадарығчы —
Мындох чөрче ол хадағчы.
Хыстар парчан хуба чалаас,
Эвнух, тізең, ағаа хайбас.
Гаремче дее тўн хараада
Кибістерче дее тўн хараада
Ізіктер аның холында,
Ложалар сай пахлапча.
Хаан хаттарын ол хадарча,
Киртінмес сағыс ла тутча.
Хаттар мағат узуғлапча,
Эвнух, тізең, китеплече.
Сыбырастарны тыңнапча,
Тыныс, өстес парчан исче.
Парчан сиргек сизіктепче.
Хыял полар сах ол ипчее,
Кем, уларып, ир адаза,
Пасха ирні хығыр салза.
Алай кем киртістіг өрее
Хара сағызын искірзе!

Гирей чізе, ноо чобалча?
Хаңазы холында усча.
Тынарға даа тідінмин,
Хыймыранарға даа полбин,
Ізікте Эвнух турчадыр,
Хаанның чахини сахтапчадыр.
Сағыс пасхан хаан тур сыхты,
Ізік хазыра азылды.
Ұр ниместе ле хынчаң
Хаттарынзар парчадыр хаан.

Пурлана фонтан ибіре,
Торғы кибістер төзене,
Хаттары өткін одырлар,
Хаанны тыстанмин сахтааннар,
Мрамор түптіг фонтан суунда
Өөрнең чўскен палых көре,
Паладағ өрінісчелер.
Өнетін хайзы суғ түбіне
Алтын ызырғазын түзірген.

Пиктегдегі парасханнар
Тадылыг чыс ал чӧргеннер,
Кинетін парчан гаремнӱ
Ұннӱг, истӱг кӧглеткеннер:

Татар сарыны

1

«Харах чазы, хыял орнына
Кізее тигір сыйлапчадыр:
Чобағлыг кирӱ час тузына
Меканы кӧрген, ырыс факир.

2

Ырыс, кем Дунайның чарларын
Ӗлімінең ах ит салар:
Ол кізее райның сӱліг хызы
Кӱлінминен учух парар.

3

Ол ир кӧп ырыстые, Зарема,
Кем амьрға, чуртха хынча;
Гарем тыминда, порчо чӱли,
Аарлиим, синӱ хайраллапча»

Ырласчалар, ырласчалар,
Тадылыг ӱн таратчалар.
Кӧӧленістің иң пӧзігі,
Гаремнің иң не сӱлігі
Зарема хайда полчаң за?—
Чобағлыг, ах тос ла ноза!
Махтағны ол испинчедір,
Кӱгӱрт сапхан пальма осхас,
Чинт пазычаа пос тӱс партыр,
Алаң-хылаң на ол осхас.
Пӱр нима кирек чох ағаа:
Гирей хынминча Заремаа.
Пасхаа хынчадыр хаан!... Че синнен,
Грузинка, кем тиң ни сӱлиннен?

Ибіре иптіг син пазыңны
Хадыл сарыдың сазыңны.
Синің кізі тартчаң хараан
Күннең чарых, түннең хара.
Кемнің үні кире тіп полар
Хайдар-хайдар хыныстарны?
Кемнің охсанызы ас полар
Синің сыстада сорыстарын?
Синнең тол парған хайди чүрек
Пасха сілігзер көөлін пирер?
Че хазыр, мухар Гирей хаан,
Синің сілиңні ол хынмаан.
Польша князының хызын
Гареміне чапханнаң пеер,
Харааның ирістіг тузын
Гирей чалғызан иртірче.

Ур ниместе ле чиит Мария
Илнің тигірін көр салған;
Ур ниместе иптіг сілинен
Чар-суунда өңзіп хончатхан.
Хыр пабазы өрінчетчең,
Өрінізім тіп сөлечен.
Хызының кічигдегі көннi
Апсахха үлгү полчаң көні.
Апсах пір сағыс ла пілчен:
Хынчаң хызычааның чуртазы
Часхы күн осхас аяс ползын,
Минутаа даа пичелленчең
Нимелер чүреене чатпазын.
Ирге дее парза — хызычаа
Сағысха кирзін чуртачаан,
Хыстағы тузын, ойначаан,
Түсте ирткендег пол турчаан,
Хызы прай ла киліскек:
Амыр хылыхтыг, че көрдек;
Чөр сыхханы хайдаг иптіг,
Харахтар хара көк өңніг.
Хызы ус-пас таа аның төреен
Көп нимелер ол ит пілген;
Аалчылар чыылысхан туста,
Хыныг ойначаң арфа даа.
Пасхласпаадаг пиг пайлар

Холын пу хыстың сурчаннар;
Илееде чиит ооллар хыстанар
Туюххан ачырганысчаннар.
Че чүреенің амырында
Марина көбленіс пілбечен,
Тызыг пілбес ойнастарда
Пабазының пай чуртында
Ўтертініснен не өлісчен,
Өрелерінен не күресчен.

Урде бе? Ниме! Көп татарлар
Польшазар чул чіли ахханнар;
Пысхан хыраларча өрт тее
Іди табырах чүгүрбеен.
Чаага саңай үреттіріп,
Өнзистіг чир өкіс халған;
Амыр ўтертіністер чідіп,
Ааллар, арығлар чобалған,
Пай замок ээн не тур салған.
Марияның чурты амыр...
Чурттағы тигіриб сып-сымдыр.
Анда сөөктер ле соох тынча.
Короналыг, князь гербынан
Наа хомды анда турыпча...
Пабазы хомдыда, хызы
Пленде. Харам наследнигі
Замокта тутчадыр үлгү,
Пір нимее чарабаан поэы
Сыбырт парыбысхан чирні
(Сабланған полған мында үлгү),
Пу-табан ол сабны пасча.

Че зе! Бахчисарай дворезі
Чазырча князътың чиит хызын,
Пиктегде көблче чазытча.
Мария ылғапча, чобалча.
Парасханны Гирей аяпча:
Хыстың өстезі, харах чазы
Сайбапча хаанның уйгузын.
Гаремнің хатыг үлгүзін
Князь хызына Гирей нымзатты.
Хаанның хаттарын мөгіс хадағчы
Хараа-күнөрте андар кірбянче,
Сибер холынаң ол хадағчы

Князь хызын төзекке түзирбинче.
Хыссар көрерге тидинминче,
Хыйых көрерін сизинче.
Суға сомчаң киби анын
Хайран ээзінең не полча,
Плендегі хыстаң хааның
Позы даа сыынарға хорыхча.
Гаремнің ыраххы пулинда
Княжна чағыстаң чуртапча,
Ол чалғысхан полчатхан чуртта
Хайдағ-да ачырғас сыхча.
Хараа-күнөрте лампада
Анда көйче хыс алнында,
Чүреен кимірчеткен өрініс
Хысха хачан даа киліспес.
Хыс сизинче, ол ізенче,
Чүреене аның тығылчадыр
Чағын, чахсы чиричее,
Харах чазын анда чайчадыр.
Атаниас өөрелердең тастых
Харах чазын төгерге оой.
Сизін көрер полза чарых
Харасчыларнаң тығыл партыр,
Ах, чарых сынны тулгапчаттыр
Арачылалған даа пулуң.
Іди чүрек астыханнарны
Алахтыртханнар аразында,
Көні парарға азып чолдаң,
Арығ көблін тутча сында.

.....
Хараа түс парды, көлек чатты
Таврида истіг чазызына;
Лавра ағастар амыр турды;
Соловейнің ырын исчем мына.
Чылтыс өөрі соонаң ай сыхча;
Ол пулут чох тигірзертін
Чир, хыр, арығларның істін
Көріп, ачых-чарых сағылча.
Тасхар ах хырбых төзел партыр.
Пүлөс көлекнең илектезе,
Бахчисарайча иртісклезе.

Парча олаңай татар хаттар;
Иирде тынанызарлар хаттар.
Дворец тымылды; гарем узупча
Ол-пу полбасха хучахтада;
Хараа амырын хайзы даа.
Сайбап полбастар хаңан даа.
Чимкеен кизи — хадаг изестиг —
Чор пар килче тунде, пулесте.
Ам ол узупча, че хахазы
Тыс пирбинче чатса уйгузы.
Полган на часта ирлер сыыныс
Пазына тынаг пирбинче.
Мына сыбырас, табыстар,
Пирде хыйгылар усхурча.
Чой хулахха алаахтыртып,
Ол тур килче, титиресче.
Чочаан хулаанаң тыңнапча...
Ибире ап-амыр полып,
Пир ниме дее искилбинче;
Тадылыг унниг фонтаннар ла
Мрамор уттең пургурчелер;
Аалай чахаяхтардаң на
Чарыларын пилбинчелер
Соловейлер, хара тунде
Уннерин чидирбес пир дее.
Чимкеен табан ур тыңнаан
Че уйгу аны пик харбаан!

Хаттар узупча. Пир ле узубаан.
Чадап тынып, ол тур сыххан;
Парча. Манзыт холнаң
изик асча, пулес харааңа
Нийик азаанаң ол пастырча...
Сизиктиг уйгуда чатча
Чимкиткен хыр ирен.
Чуреа аның аяп пилбес,
Сала даа боңтелен пилбес.
Аның уйгузы чох осхас,
Че кий чили иртти, тудылбас...

Алнында изик. Сизинмин дее,
Холы титиреп, замок тутча...
Азыл парды, парча, парча.

Тацнастыҭ көрбеең пір дее...
Туюхха хахаснаң пастырча.
Тастыхти от пүлес көйче,
Орган чадап ла чарыпча,
Анда арыҭ хыстың чүзічее.
Пу кірген грузинка полған.
Чүрее аның хайнап сыхты,
Сағызы прай ла пулғалған,
Көөленіс тиксі хабысты.
Грузинканың сах алнында
Княжна ап-амыр узупча,
Сырайы уйғу ізинде
Чуға уйғуны танытча.
Наа ах парған харах чазы
Сырайында чоллар итче,
Уйғудағы күлінізі
Сырайынча чадап иртче.
Хачан наңмыр чаапчатса,
Айның чарии ідөк чарытча:
Тягірдең учух килген оол,
Ангел ле иркелеткен осхас.
Уйғулыҭ харах чазын ол
Хайран пиктеҭдегі хысха,
Гаремдегее, ылғаан осхас...
Адыр, Зарема, ниме полды?
Ачыға көксі хызылды.
Тізектері ірік чохтаң
Пос түсчелер хылчыҭастан.
«Ая мині,—тіп чоохтанча,—
Пазырынызым хыя итпе!..»
Сөстері, өстес, чөрізі — парча —
Хысты уйғудаң усхырча.
Княжна хахап парған уғаа
Таныс нимес мында турғанға.
Тітіресчеткен холынаң
Княжна аны турғысхан.
«Кемзің син?.. Чалгызан
Мындаҭ хараада... Мында ноҭа?»
Княжна сураан, че анзы:
«Мин синзер килдім, син не
Осхыр халарзың мині,
Осхыр халдах ла мині.

Пір ле ізенізім халды...
Ырыснаң ұр мин тозынғам,
Күннен күнге сағыс тутпаам...
Чырғалым көлее ирте халды,
Ол парим. Сурынчам истіп алдах.
Төреең чирім мында нимес,
Ырах... Че ол күннер минде чітпес,
Пазымда пик чатча олар,
Хараам алнында чатчалар.
Тағлар тигірге сірелчен,
Ізіг чуллар тағлар ысчаң.
Иртчее чох ағастар полчаң,
Ұлгү, кибір пасха анда.
Че ноға мин, төреең чирім
Тастабызып, мында чөрбін.
Пілбинчем. Пірсінде пілінчем,
Талай көрчеткенім пілчем,
Пөзік пір кизі пілдірген,
Анаң парустарын көргем...
Хорығыс, чобалыс мағаа
Таныс нимес читіре амға.
Андағ-мындағ чох амырда —
Мин өйзеєм гарем көлееңде,
Көөленістер пастап чидерін
Сөс исчең чүреемнең сағаам мин.
Туяхха сағынғаным минің
Қиліс парған. Гирей чааны
Тохтат салған, итчең күннің
Ханның, чабал чолларны
Амыр чуртасха орнасхан,
Гаремінзер хатап хараан.
Хаан алнында, сала хараза,
Піс турғабыс хайди паза.
Чарых хараа анын минзер
Түскен. Көрче ол тапсабин минзер.
Мині хығырған... Ол сыынаң пеер
Иртче пістің көп киректер.
Харғаспаабыс, хырыспаабыс,
Аасхыныстар даа тутпаабыс,
Күннес иреезі чох полған,
Эріс тее піске тоғаспаан.
Мария! Син ағаа урундың,

Чүреен аның пулгадын.
Аның көөлүн хынмас тартча,
Минзер ол хараан аспинча.
Миниң сөзім ол аспинче,
Тоғыр теениме көрбинче.
Чүреем өстеенине деє ол
Хол сабысты — соп-соох хол.
Ирткендегі көөлі, чооғы
Миннең хада аның чоғыл.
Пу сайбахха син тееспеезиң,
Син пыролығ, пілчем, нимессің...
Истек: мин най мағатпын,
Че пу гаремде синнезиң
Мин хорыхчан, анзы — сын.
Че мин тың хынарға төреем,
Син мин чіли көөлен полбассың.
Ноға синиң соох сілиичеен
Порт чүректі сайбабысты?
Гирейні мағаа син халғыс;
Ол минни, ол мағаа чалғыс.
Охсанғаны минде көйче,
Хучахтааны мині ізітче.
Чабал харғаныстар мағаа
Пирген ол пик толдырарға.
Хачанох прай сағыстарын,
Парчан поэның хынғанын
Гирей мининең орааған,
Минінең сырбалыстырған.
Сынап ол мині тастаза,
Мин ол парам, хайди паза...
Мин ылғапчам, тістенекти
Синиң алныңда турбын ипти.
Пыролабин, пазырынчам,
Чоғыл сині пыролачаам.
Пир сал минің тымых хоним,
Гирейимні пир сал, аардиим...
Мағаа пір сөснең сарыспа,
Ол минни! Че сағаа ол хыныбысхан.
Чабал көріп, суранып, син,
Ибге сағынып, сөс аспин, —
Поэцнаң аны хыя ит,
Аасхын, полғанни ла ит...

201072

Че мин пиктеен ипчилернен
Худайга киртиніс ундаам,
Че худай ічем киртинчен
Синиок осхас, мин чоохтапчам.
Ол худайга син аасхындах,
Заремаа Гирейні нандырдах...
Че ис: сынап сагаа пирчеем...
Кинжалны мин тудын пілчем,
Кавказ чирінде мин төреем».

Чоохтан салып, чіде халған,
Княжна істирге тідін полбаан.
Пырозы чох хыс піл полбады
Илепчеткен чүрек тілін,
Че үннең сизии пілдір халды —
Таңнастыг үн, хахастыг үн.
Княжна хайдаг сыытнаң ылғир,
Хайдаг пазырыныс итклір,
Уятха кір парбас үчүн,
Күліске пастырбас үчүн?
Ниме аны сағыпчадыр?
Хайдаг күннер алнындадыр?
Нөөс халған чиит күннерін
Ачы хат'полып иртірер?
О худайах! Гирей, арса,
Марияны ундуп салза!
Алай илепчеткен күнін
Одіріснең үзібіссін!
Мария чоо өрінерчік,
Пу чарыхты халғызарчых!
Чуртас агаа хараан на сыххан,
Іди табырах ирте халған!
Хайди полчаң за пу ээн чирде?
Чидер, полар, аны ол чирде,
Марияны, сахтапчалар,
Тигірзер, тымыг чуртассар
Мария парарға пилен,
Хығырчалар күлінісен.

Күннер ойлаан, Мария чоғыл.
Кинетін өкіс тоозылған.
Харасхан чаринн хачанох,
Наа ангел чіли, чарытхан.

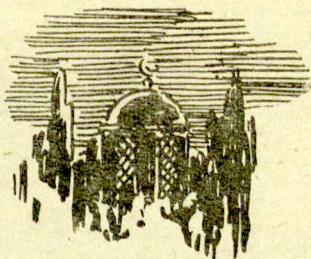
Хомдаа ниме аны кирген?
Пиктегнец, таң, ол сыдаспаан?
Агырыг ба, чабал ирее?...
Кем піледір? — чоғыл Мария хайран!
Эріс дворец ээн тур халды;
Аны Гирей пазох халгысты;
Татарларын чолға тутхан,
Чаалыг чолға пазох сыххан.
Чаа пургынынаң ол пазох,
Кöö чох, ханға тоспас, сыхчых.
Че хаан чүреенде пасха хылых
Толча, чалын отнаң пазох,
Пірееде хылыс пулғап чөріп,
Тохти түсче, ибіре көріп,
Ниме-де сыбыран сыхча,
Харахтарынаң час ахча,
Ибіре сым на харанча,
Осхас, нимедең-де хахапча.

Харғап тастаан, ундуп салған
Гаремі хаанны көрбинче.
Анда, илеп, муханысхлаан
Хаттары көөлче кирипче.
Оларны соох, хатыг чүректіг
Чімкеен кизилер күзетче.
Оларнаң хада изіг чүректіг
Грузинка пір дее көрінминче.
Аны хачанох хадагчылар
Талай салғаана тастааннар.
Княжна үреенök хараада
Толған иреезі аның даа.
Хайдаг даа пыролыг полза,
Хатыг чарғылатхан анзы!
Кавказха чағын чирлерні,
Россияның амыр аалларын
Чаа одынаң хаарта өртеп,
Тавридазар хаан айланған.
Хайран Марияны істеп,
Хумартхызын хаан сағынған.
Дворецтің тастых пулиинда,
Марияны адап, анда
Мрамор фонтан турғыстырған.
Крест фонтанның пазында,

Магометаннар айы анда.
(Мағат анзы сизіндіріс,
Мында аның читпеен піліс).
Фонтанда пічік пазылтыр,
Аны чыллар чыс полбиндыр.
Ол фонтан мраморында
Сугның сарлааны истілче.
Пір дее тохтабын хачан даа
Харах соох чазы тамчылапча.
Чаада өл халған оолғына
Ічезі піди ылғидыр.
Андағы чиит хыстар кип-чоохты,
Ис салтырлар иргі кип-чоохты,
Мөңіс памятникті олар
Харах чазы фонтан тіптірлер.
Северні чадап тастибас,
Пирлерні үрге ундибас,
Мин Бахчисарайға кил пардым,
Сабыхсаан дворезінде полдым.
Табыс чох турған иртіглерче
Чөргледім аңдар-мындар,
Чоннар хамчызы чинген чирче,
Хазыр татарин одырызынча,
Хайынғладым мин уундар.
Мында хахас чорыхтар соонда,
Той-пай ол салчаң пай арғааста.
Сағам даа мында хыча тынча
Эән тураларда, садтарда;
Суглар хайнапча, порчо алчасча,
Ирелче виноград сабы анда.
Стеналарда алтын сағылча.
Уғзалчатхан решеткалар.
Оларның кистінде хаттар,
Чахай часхыларын үдезе,
Ол-пу нимелер үзүре,
Тымығ чирде улуғ тынчаңнар.
Хааңнар сыырадын мин көргем,
Ханчыларның түгенчі ибін.
Сөök үстүндегі көзеелер
Мрамор челма кистірлер.
Ол көзеелер, сизінгем мин,
Ирткен күннернің чахиин

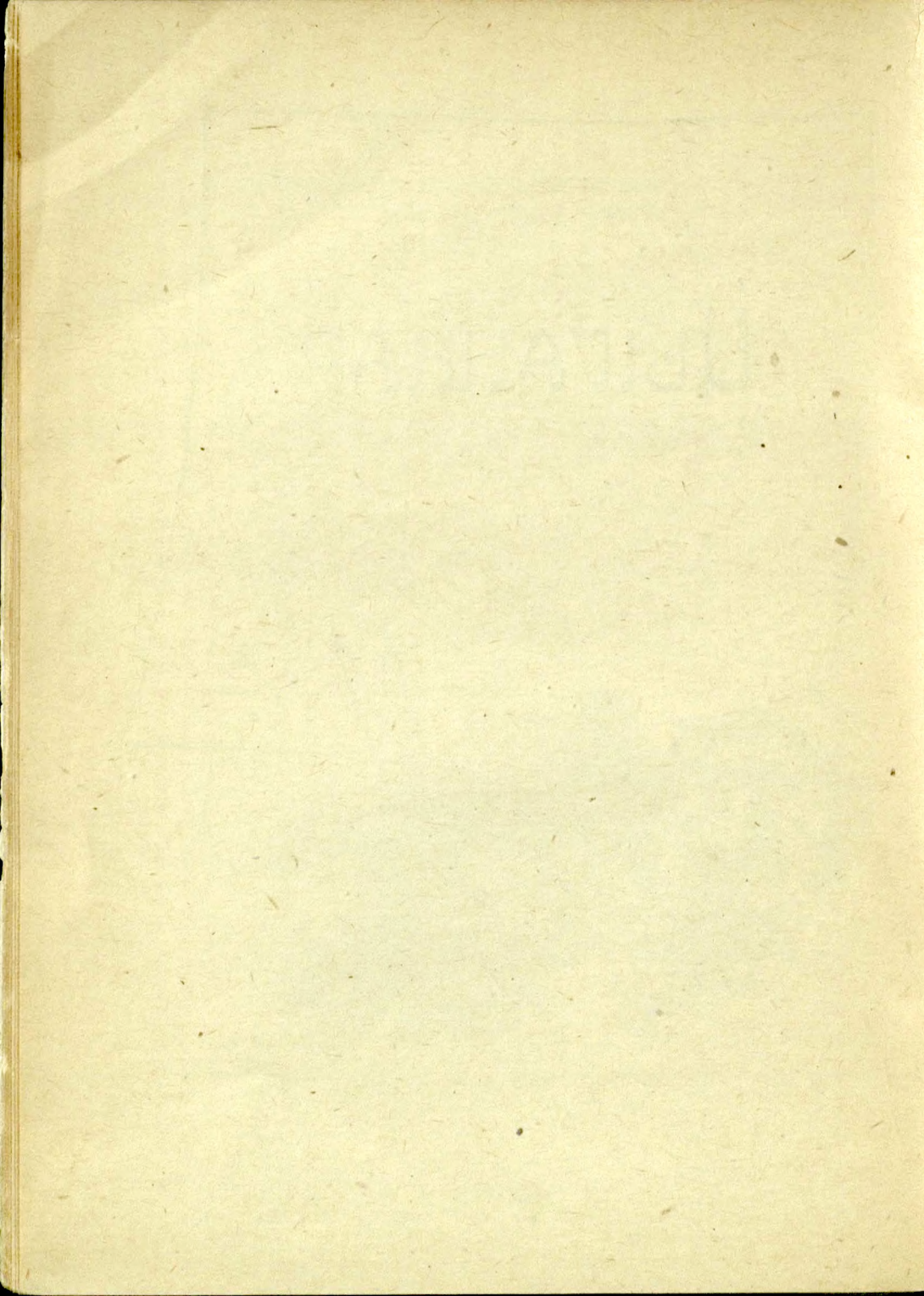
Іп-іле піске искірчелер.
Хааннар хайда чазынчалар?
Гарем, чізе, хайда полар?
Ибіре сым на, изі чох ла,
Алыс партыр, саңай пасха ла...
Че чўреем минің ол туста
Пасха нименең тартысхан:
Порчо тынызы, фонтан суулазы
Ундудынарға тартханнар,
Сизиин чидірген сағызым
Піл полбас кўйдірген оттар.
Алымча минің хыс ойлағлаан,
Дворецче көлее ле учуххан!...
Кемнің көлеен, нанчылар, көргем?
Сөлеп пиріңер: кемнің өкер омазы сўрген,
Анда мині кем сўріс чўрген?
Удурласчаа чох ома полған,
Тизіп алчаа чох ома полған!
Марияның арығ сўнезі бе
Мағаа тоғазарға килген,
Алай Зарема килді бе,
Кўннезі толып, ўл чўрген?
Андағох сіліг харах пілчем,
Тіріг сілігні мин пик сиірчем.
Прай сағызым аңдар ойлапча,
Ызығда аннаңар чазыпчам...
Изі сыххан! Чидер! Тохтат сал,
Сағысырас тикке тіргіспе.
Тўстегі көөленіс иреезін ал хал,
Толдыра син төлеен нимес пе.
Сағыс хап. Ўр бе син ызығ илеені
Қинчелерні охсанарзың,
Тудын пілбес лираңнаң
Изің сыхханын чарлирзың?
Ырға кўс мин, амырға кўс,
Ундуп махты, ундуп хыныс,
Тўрче идіп пазох көрербін
Көгліг чарларын Сағирнің!
Чар хастадағы тағларзар,
Оларның хабырғаларынзар,
Чазыттығ сағызымнаң
Тол парған килербін сыннаң.

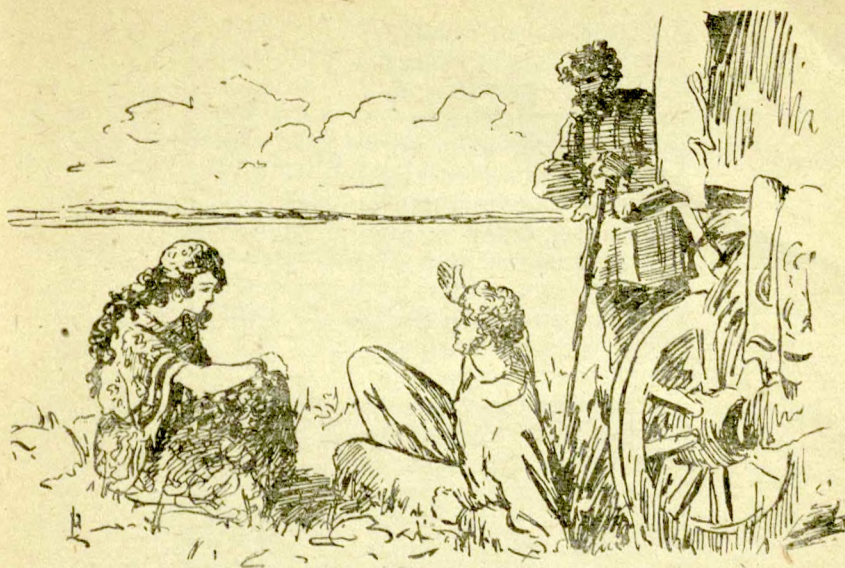
Таврической көк салғактар
Пазох мағаа тоғазарлар,
Тоспас минің харахтарым,
Өріндіре, тоғазарлар.
Нымах чирі! Харах өрчізі!
Парчан нима анда тіріг:
Хыраңнар, арығлар істі,
Виноград янтарь көрімніг.
Өзеннернің істіг сілии
Салғактар, тиректер сарнахти.
Кізінің көөлін тартыплача,
Хачан тымығ иртен туста,
Тағча, чар хазындағы чолда,
Көніккен адың ойлапча.
Ноған сыр сапхан талай суу
Алнында чайча улуг суум,
Аю-тағның хаяларын,
Хайнап, суғлапча талайзартын...

ЦЫГАННАР

ЦЫГАННАР

Сууласта өөрліг цыганнар
Бессарабияча көс чөрлер.
Олар пұўн сұғның хазында
Хончалар тўлеен отағда.
Хайдағ поли, көгліг хоных
Тыстых-амыр уйғулыг
Көк тигірің алтында,
Чир-чалбахтың үстүнде.
Кибіснен сала чабылған
Ханаа терпеенің хырында,
Хызыл чалын көйген отта
Иирде чир тамах тимнелче.
Илбек чазылған чазыда
Саялған аттар отапча.
Турғысхан отах кистінде.
Азыраан аба пос чатча.
Прай ниме чахсы чазыда:
Таңда чорых парар чолға
Тимніг чонның хайынғаны,

Ипчи көб, олған табызы,
Таптаан брдин сыңырааны.
Көсчең таборға анчада
Амыр уйғу түсті анда.
Истілче адай ла үргені,
Аттарның на кістескені.
Көйген оттар узып парған.
Сымзырых. Пөзік тигірде
Сусталчадыр ай чалғызан
Амыр таборны чарыда.
Уйғу чох апсах пір отахта
Көске чылынып одырча.
Хараағы оорлыг чазыны
Харах чітиинен ибірче.
Постаң хызы күлеттирге
Чазаа аның чөре халған.
Хынған көңінен чөрерге
Кічиинен ол үрген парған.
Ол килер, че амды хараа,
Түрчеде тигір пулудын
Халғызып ай хоныбызар,
Килгелек ам даа Земфира.
Чағбан тамағы апсахтың
Хызы килгенче сооп парар.
Че мына ол пазып одыр,
Аның соонча пір оол килир,
Төбй нимес сала даа цыганға.
«Пабаң, — тіпче хыс апсахха, —
Аалчы мин пеер ағыл килдім.
Аны күрген озариинда,
Хумның чазының істінде
Таап алып таборға хығырдым.
Ол хыңча поларға цыган;
Істесче пүүн аны закон,
Өөрезі аның мин полам.
Ады-солазы Алеко,
Хайдар даа тимде ол миннен».

А п с а х

Өрінчем. Хал иртенге теере
Пістің отахтың істінде.
Алай син пол ұр дее пісте,

Анзы за полар pozyцнаң.
Тимдебін синнең ўлезерге
Халас таа, ноо даа нимені.
Пісти пол, пістің ўлўске,
Чөскін, пай нимес чуртыбысха
Көнігерзін піснең кўннің.
Таңда, тізең, таң чарыза,
Парарбыс піс пір хаңаада.
Ноо даа ниме ит, хынзаң:
Ырла алай тимір тапта,
Абалығ чөр кил тур селозар.

А л е к о

Халарбын.

З е м ф и р а

Мини ол полар —
Кем аны миннең хыя сўрер?
Че орай... наа ай хон парды,
Чазаа пўрўңкі тартыл парды.
Уйғум паза минің килче...

Чарых. Амыр отах ибіре
Апсах көөлче пас чөрче.
«Кўн сых килир, тур, Земфира,
Усхун, аалчым! Чатхан чиріңер
Артыс салыңар, олғаннар!»
Усхунып сууласча кизілер;
Отах чыыл парған: хаңаалар
Чорых парарға тимделер.
Иди прай чон, тибіреніп,
Парча ээн чалбах чазыча.
Осёллар, корзина артынып,
Көгліг олғаннар апарча.
Хада төреен харындастар,
Хада хонған ирепчилер,
Паза хыстар, кирі-чииттер
Соонча чазағ пасханнар.
Табыс, суулас, цыган ыры,
Пик кинчезінде сығдыри,
Аба истенмин ыыранғаны,
Тўлеп парған кип-азахтары,

Олған, кирілер чалаазы,
Адай үрізе улусханы,
Волынканың¹ тілленгені,
Хаңаалар ығырасханы —
Прай чохсыраан, узу-пазы чох,
Че тиксі көгліг, амыр нимес,
Чох хонийбыстан ол пасха,
Пайрамның чурттаң ол пасха,
Хулларның пір ле көө осхас.

Чиит оол көө чох көр-парған
Ээн чатхан илбек чазыны,
Позын илеткен сылтағны
Сығарарға іле тідінмеен.
Земфира хада анынаң,
Хара харахтыг өөрезі.
Амды илбек чир-чалбахтын
Поли чөрер ол чуртагчызы
Оларға ам күн дее хараа
Прай сілиинен чалтырапча;
Ноо нимее зе оолның чүрее
Истіг-тыстых полбинча?
Хайдаг чобаг аны пасча?
Худай хузычаа пілбинче
Сағысырас, тоғыс таа.
Ұр чылларға уя даа
Сымдах ол чазабинча.
Узах ол харааларда
Ағастарда түнеп чөрче.
Хызарбинаң күн сыхса,
Уйғузынаң чарбыхса,
Худай үніне үндесче,
Пар үнінен ырлапча.
Чылның сілии часхы соонча
Ізіг чайғы ырте халча.
Тубанның чут күннерні
Орай күскү ағылча.
Чобаг пасча кізіні,
Эрініс алча кізіні.
Көк талайны кизіре

¹ Волынка — теерден иділген үріп ойнаған музыкальнaй инструмент.

Пасха чылыг чирзер ырах
Пазох килер часхаа теере
Учуғыбысча хузычах.
Чобағ пілбес хузычахха
Сүргектегі оол төбй полған.
Ізенер иб-чурт ол пілбеен,
Пір деє нимее ол көнікпеен.
Ағаа хайдар даа чол чатхан,
Хайда даа хонар чир полған.
Күннi, иртен сай усхунза,
Худай көңнінең иртірчең.
Хорғыс таа ағаа урынза,
Чүрегін тибірет полбачаң.
Ыраххы чылтыстың пірееде
Аптығ славазы тарт турған,
Ис-пай, ойыннар пірееде
Хараана көрін хал турған,
Чалғыс поэның үстүнде
Күгүрт нызырап ирт турған.
Че ол күгүрттің алтында
Сағысырас чох сабыхсаан,
Харасхызына, хатинна даа
Үлгүнің көрбин ол чуртааң.
Худай! Хайди чүрее аның.
Хайнап нимее-де істінде
Иреелеп тур ундар аны!
Ұр полар ни андағ ниме?
Сағы, соонаң син көрерзің!

З е м ф и р а

Чоохта, нанчым: тастаан ниме
Аятығ сағаа нимес пе?

А л е к о

Ниме тастаам мин?

З е м ф и р а

Пілчезін:
Чир-сууң чонын, городтарын.

А л е к о

Нимее мин, өөрөм, айырбын?

Хачан син пілчеткен ползаң,
Хачан сағын пілген ползаң,
Тынға тар городтардаңар
Іди син сурабасчыхсын!
Анда нинче пар кізілер,
Тастанды полып чуртастың,
Иртенгі киинең тынминча
Часхыдағы пұк чызынаң;
Хыныстаң олар уятча,
Кірген сағыстаң хорыхча.
Садыг итче пос көңнінең,
Пазырча худай сомына,
Ахча, кинче кіленче.
Ниме тастаам? Сыны чох чаргыны,
Сүріскен алыг чабалларны,
Уятха кирерге хынғаннарны.

З е м ф и р а

Палаталар улии анда,
Аймах хоос кибістер анда,
Ойын, сууластыг тойлар анда,
Хыстар чазағли паза анда!

А л е к о

Нимее кирек городтағыларнын
Сууластыг, көгліг полғаны?
Анда чоғыл көөленіс тее,
Чоғыл көгліг чуртас таа.
Хыстар, тізең... Син артыхсын
Аарлыг чазанар кип чох таа,
Кизер аарлыг мончых чох таа!
Чүрең не мағаа сообазын,
Минің ирке арғызым.
Мин, тізең... пар пір ле көңнім:
Ўлезерге пар хынысты,
Сүргекте чөрген күннерні.

А п с а х

Син піске, оолғым, хынчазын
Пай даа чонда төреен ползаң.
Че ис-пайға көніккен кізее
Чахсы ла полбинча пос чуртас.
Пісте пір кип-чоох чөредір:

Хачан-да чарым күн тузында
Пір кізіні хан піссер ыстыр.
(Мин аны алында пілчеңмін,
Че ундубысхам ады-солазын).
Чазы аның улуғ полтыр,
Че чүреенең ол чыит полтыр.
Ол саблығ ырчы полған полтыр,
Суғ соолаанына төбй үннiг полтыр.
Агаа хынчаң тооза кізі,
Чуртаан ол Дунай хазында,
Хыйыхтабин пір дее кізі,
Чоохнаң чонны посха тарта.
Олған осхас чүлтек полчаң;
Аның үчүн пасха кізі
Палыхтачаң, аңнап турчаң.
Хазыр суғ тоортса, хысхы тустар
Чылығ теерінең чылытчан
Худай осхас аны олар.
Че хайралына чох чуртастың
Хачан даа ол үгрен полбаан.
Чөрчең ол ах тос, түренмей.
Тарынчах аны чаян худай
Пыролап чарғылаан тічен.
Хачан на андағ хыялы
Тоозылар ни тіп сағычаң.
Паары түгенчең парасханның
Чөрчетсе хастада Дунайның,
Төкчең ачығ харах чазын
Сағысха кирип төреен чирін.
Ұрирде чоохтаан хумархызын
Апар саларға югсар сөөгін.

А л е к о

Андағ оолларыңның үлүзі,
О, Рим, саблығ держава!
Сын көөленіс ырчызы
Паза худайлар ырчызы.
Чоохта, нима полчаң слава
Родтаң родха чидіп турған?
Алай ыс алтында чоохтанған
Сас цыган чооғы ол полды ба?

Ікі чыл иртті. Цыганнар
Чөрче ідөк амыр өөрнен.
Хайда даа иргөк ондайнан
Истіг хонар чир таапчалар.
Алеко тастап үгредігі
Оларох осхас пол парған.
Пілбинче чобағ-ачығны,
Көзіп иртірче күннерні.
Хубулбаан даа, олох позы
Паза олох ла семьязы.
Пілбин дее ирткен чылларны
Үгрэн парған цыган чуртына.
Хынча оларның хониина,
Умзынмас паза күскүнчее,
Пай нимес үннiг тіліне.
Інінен асхан абазы,
Отааның түгдүр аалчызы,
Чол хазындағы аалларда,
Молдаванның иб хыринда,
Чыылысхан улус алнында
Чапчаң нимес плесет салча,
Орлап кинчезін кимірче.
Апсах таяана, чөлене,
Төөрін саапча күскүне.
Алеко, ойнадып абаны,
Сарнап ала чидін чөрче.
Земфира, тізең, чыып чөрче
Чон-улус пирген нимені.
Хараазы читсе, күн хонып,
Сойылбаан проса хайнапча;
Апсах, уйғаа хыйын түзіп,
Отахта амыр пол парча.

Апсах часхы күн хараана
Сырығып сістен одырча.
Хызы абыда пубайны
Көөленіс ырын ырлапча,
Алеко аны тыңнапча.
Хаң хызыл сырайы ирнін
Хазарта тартча ыр истіп.
От осхас омазы аның
Омарта тартча көг истіп.

Земфира

Кирі ирім, хазыр ирім,
Қис сал мині, өрте мині:
Мин тіспенмін, хорыхпаспын
Пычактаң, чалын оттаң даа.
Хыртыс көрчегін мин сині,
Тудып полбинчам чүреемде.
Пасха кізее мин хынчабын,
Хынып ағаа чобалчабын.

Алеко

Тапсаба. Чархастың мағаа.
Хынминчам андағ ырларға.

Земфира

Хынминчазың ма? Ноо киреем!
Поэыма ла мин ырлапчам.
Қис сал мині, өрте мині,
Пір дее ниме чоохтабассым.
Кирі ирім, хазыр ирім
Сизинмессің олох аны.
Часхыдаң артых ол өңніг,
Чайғы кўннең дее ол ізіг.
Хайдағ чиит паза өткін ол!
Хайди мағаа көөленче ол!
Хайди мин аны иркелеем
Амыр хараа тоғасханда.
Хайди кўлгебіс піс анда
Хырыңа синің ікөлен!

Алеко

Тапсаба, Земфира! Чидер...

Земфира

Пілдің ме ам ырым минің?

Алеко

Земфира!

Земфира

Син мағаа тарынарзың,
Синненер іди ырладым.

(Парыбысча паза ырланча:
«Кири ирим...ан. п.).

А п с а х

Пілчем, пілчем пу ырны мин,
Пістің туста пүткен ол.
Хачаннаң пеер иргіленмин,
Хыныға ырлалча чонда ол.
Пілчем, Кагул! чазызынча
Көзіп чөрчетчең тустарда
Ол ырны хысхы хараада
От хазында хызын абыда
Минің Мариулам ырлачаң.
Ирткен чыллар сағызымда
Чазым парған сай арыпча.
Че хайди-да минде пу ыр
Арыбас сиип хала партыр.

Тиксі чирде амыр, хараа.
Тигір төзін үстүнзарых
Чазап салған айның чарии.
Апсахты хызы Земфира
Пик уйғудан чарбыхтырды.
«О, пабаң!» Алеко хорғысты
Истек: халын ол уйғуда
Өстеп чатча, полча сыытта».

А п с а х

Тегбе син. Тудын, тапсабин.
Орыс чонда, исченмін мин,
Пар кип-чоох: орты хараада
Чурт ээзі узаан кізіні
Пазырыхтыра пасча тіп,
Таң алнында ла ол аны
Тасты чөре халадыр тіп.
Одыр миннең үтертініп.

З е м ф и р а

Пабаң! Земфира тіп уларча!

1 Кагул—Дунай сугның азырығы, Бессара бияда.

А п с а х

Уйғуда даа сини тілепче:
Прай нимедең аарлығ поларзың.

З е м ф и р а

Сооп парған ағаа хынызым.
Мағаа эрістіг. Чўреем минің
Пос кōннiнең поларға хынча.
Экей, мині...Тохта! Исчезің?
Пасха кізі адын адапча.

А п с а х

Кемнің зе адын?

З е м ф и р а

Исчезің?
Хырлаас өстес. Паза тізін
Ол хычыратча. Соох идіме
Чайылың тур. Усхуарбын...

А п с а х

Сўрбе хараағы чуртас ээзін,
Позы даа ол парыбызар.

З е м ф и р а

Пір нанына ол айланча.
Турып позынзар хығырча...
Узу, анымчох — парчам андар.

А л е к о

Хайда син полдың?

З е м ф и р а

Одырғам пабамнан:
Ниме-де сини пазырыхтырған;
Нимедең-де чўреең кўрескен,
Мині син хорыхтыр салғазың,
Тізің уйғунда хычыратхазың
Паза минің адым адаазың.

А л е к о

Түзеем сині мин уйғумда.
Көргем, пістің арабыста
Хоргыстың ниме полчатханын!

З е м ф и р а

Киртінме тайма түстерге.

А л е к о

Киртінминчем пір дее нимее.
Түске дее, пик тее киртіске,
Синің дее паза чүреене.

А п с а х

Ноо нимее, чиит кізі, син
Сыбыра улуг тынчазың?
Мында кізі поли чөрче,
Тигір, тізең, аяс турча.
Ипчілер сілиинең сабланча,
Ылғаба: чобағ кинет салча.

А л е к о

Хастың, ол мағаа хынминча.

А п с а х

Ол олған, чүрең син пазын,
Тузазы чох хомзынғаның:
Синің хынғаның оой нимес,
Ипчі чүрее андағ нимес.
Көр, пөзік тигір паарынча
Чалғыс ай поли чўс парча.
Чөрісте ол прайсаринзар
Чарых сузын урып парча.
Көрзе, полған на пулутсар
Көөлбек сузы чайылча.
Парча пірде пір пулутсар,
Ўр полбин ол пірдеезінде.
Кем ағаа орын көзіт полар,
Тохтап турдах син анда тіп.
Кем хыс чүреене чоохтап пирер,
Көөлен пірге ле, сайбалбин тіп.
Пазын чүрең.

А л е к о

Хайди хындычых!
Магаа пазырчаң полдычых.
Харааларда чөрчөңмис хада
Амыр илбек чазы істінде!...
Хайди ирке тілліг полып,
Олған осхас ойынчы полып,
Пірее сағысха түзібіссем,
Үтертерге мині ол пілчең.
Ам хайдағ? Минің Земфирам
Сооп парған магаа аринча!..

А п с а х

Ис, сагаа чоохтап пирербін
Позымнаңар пір ниме мин.
Хачан-хачанох Дунайны
Москаль чаанаң типселекте,
(Көр, ам даа тутчам сағыста,
Алеко, иргі чобағны)
Чочынчаңмыс піс султаннаң;
Аккерманның¹ башнязынаң —
Устачаң паша² Буджакнаң³
Мин полғам чиит; минің чүреем
хайначаң брчінең ол туста;
Сибірек састығ пазымда
Пір хыр сас таа чох полған —
Чиит хыстарның аразында
Чалғыс ла сіліг хыс полған.
Чарых кўн хараана чіли,
Ұр ағаа өкерсін чөргем...
Соонаң пол парған ол мини.
Ах, чиит тузым минің табырах
Чылтыс снлгенінче ирт парған!
Че хыныс улам даа табырах
Хатап кўйбес иде ўс парған.
Пір ле чыл Мариула хынған.
Пірсінде Кагул суу хазында
Тоғасхабыс пасха таборнаң;

1 Аккерман — Бессарабияның городаы.

2 Паша — иргі Турцияның паза Египеттің пайлары алай генераллары.

3 Буджак — Бессарабияның ўстўнзархы қардығы.

Тағ идеенде ол цыганнар
Түзіп алып піске чағын
Ікі хараа хонған хада.
Үзінчі олар хараазында
Түскен чирдең чөрібіскен.
Паза тасты кічіг хызын
Парыбыстыр ипчім оларнаң.
Мин пик узаам, таң чараан
Усхунып көрзем, ол чоғыл.
Хайди хығырчам — сағба чоғыл...
Сағынып ағаа хызым ылғаан,
Мин дее сыдабин ылғабоғысхам.
Чонның хыстары ол сыынаң
Чахсы мағаа көрінмечен.
Оларның паза аразынаң
Ипчее кемні дее таллабаам —
Паза позымның маң тузын
Кемнен дее чоохтазып үлеспеем.

А л е к о

Хайди за сыдап халғазың
Ол туста сайбах ипчінің
Паза чабал харғаннарның,
Чүректеріне кинжал сухпин,
Соонча сүрізе парып сын?

А п с а х

Ноо кирек? Чиит тузы кізінің
Хустинаң артых поли чоллығ.
Кемнернің күзі хабар ни
Тохтадарға көөленісті?
Чуртапчатса пірее туста,
Өрініс читче прайзына даа.
Ниме полған ирткен туста
Полбас ол хатап хақан даа.

А л е к о

Мин андағ нимеспін. Чох, мин
Правомнаң төдір парбаспын!
Алған өснең дее морсынам.
О, чох! Хақан түбі чох таа
Илбек талайның үстүнде

Ырчыны уйғаа пасхан ползам,
Сөс пирчем, минің азаам
Чабалға чир дее аябасчых:
Талай салғаанзар тідиміг
Аны түзіре тебизерчік.
Хорғыста кинетін усхунып,
Чабал хатхым ис халарчых.
Паза төбін учухханы
Мағаа ўр күлкістіг поларчых.

Ч и т ц ы г а н

Ам даа мин охсанып алим...

З е м ф и р а

Чидер: күннегчі, хазыр ирім.

Ц ы г а н

Хачан тоғазарбыс — чоохта?

З е м ф и р а

Пүүн, ай хон парған тустарда.
Тігі күрген озаринда.

Ц ы г а н

Хаңырт салар! Қилбес, неке!

З е м ф и р а

Мына ол! Чүгүр! Килем, иркем.

Алеко узупча: түзінде
Хайдағ-да ниме ол көрче;
Хысхыра усхунып харасхыда,
Чіглене төзек харбапча:
Че тідім чох холы анын
Соох ла орынны тутхлапча —
Хонған ипчізі ырах аның...
Чүрекси турып, тыннапча...
Амыр ибіре саринда,
Хорғысха Алеко тутырды,
Идінде ізіг, соох алысча,
Тура салып, отахтаң сыхты,

Ханаа ибіре нас чөрче;
Ай тубанға кірін партыр,
Чылтыстар пүлес кыйгепче.
Оортаххы турған кўргензер
Салымча іс парыбыстыр.
Чидікпин парча ир андар,
Іле іс апарған саринзар.
Аннаң тастых чол хазында
Чалғыс сыырат ағарып тур.
Чабал киректі азынада
Чўрегі піле уханняп,
Азах-холы пөс түзіп тур,
Ирилері тартылыс тур,
Майых иіли, пасхан чадап.
Парча... түзі бе? Анчада
Ікі көлеткі көрін парды,
Чағын сыбырас истіл парды
Оланай сыырат үстүнде.

1-ғы ўн

Парар тус, иркем, чит килді.

2-чі ўн

Тохта...

1-ғы ўн

Парар тус чит килді.

2-чі ўн

Кўн сығарын сағаан, тохта.

1-ғы ўн

Орай.

2-чі ўн

Тідім чох хынчазың.

Тўрче дее!

1-ғы ўн

Киненге кирерзін.

2-чі ўн

Тўрче дее!

І-ғы ұн

Сынап мин чохта
Усхун парза чи ирім?

Алеко

Мин
Усхун парғам. Хайдар сірер
Мыннан маңзырапчазар?
Чахсы полар мында даа
Сірерге хомды хыринда.

Земфира

Чүгүр, иркем, чүгүр...

Алеко

Тохта!
Хайдар, абахай чиит оол, син?
Чат!
(Аны пычахнаң сазыбысча).

Земфира

Алеко!

Цыган

Ол парирбын...

Земфира

Алеко, аны өдір салдың!
Көр, ханға підел партырзың!
Ниме ит салдың?

Алеко

Ниме чох.
Амды тын аның хынызынаң.

Земфира

Хорыхпинчам синнең мин, чох!
Хорғытханың хыртыссынчам! —
Кізі өдіргенің харғапчам...

Алеко

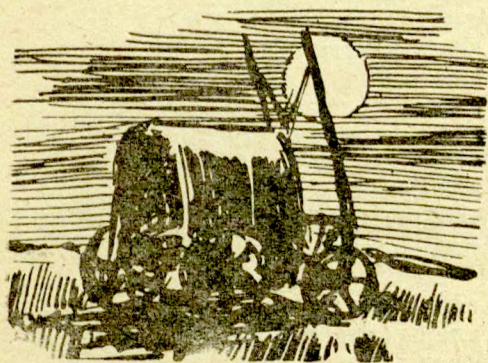
Ол син дее!
(Пычахтабысча аны).

Земфира

Көбленіп ала мин өлем...

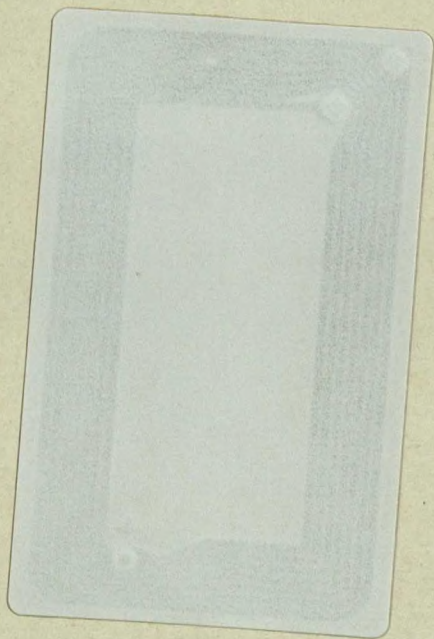
Чарыттырып іскеркі күнге,
Тикей чир үстү сустал турған.
Ханның пычаанаң Алеко
Хомды тазында одырған.
Алиында ікі сөөк чатхан:
Кізі өдірген кізінің
Сырайы хорғыстың көрінген.
Үрігіп парған цыганнар
Тідім чох анда чөргеннер,
Сырат оймағын хасханнар.
Хомзына чыылып ипчилер,
Өліг кізіні охсанған.
Апсах-пабазы чалгызан
Өліг хызын көр одырған,
Ах-тик ле хыймыранмин даа
Пір дее табыс чох чобагда.
Сөөкті, көдіріп, апарғаннар
Паза соох оймахха салғаннар
Хада ікі чиит улусты.
Алеко көрген оортахтын
Прай полчатхан иимені.
Хачан чыып салганда, оларны
Тастап түгенчї палгасан,
Ол одырған на уузынан
Хыйын түскен чирге тастаң.
Андада апсах аныңзар
Чагын парып чоохтаан амыр:
«Пісті, кидей кізі, халгыс сал,
Сас чонмыс, чоғыл үлгүбіс.
Иреелеп, өдірбинчебіс.
Кирек чох піске өстес, хан,
Че кізі өдірчеңнең піс
Чуртирға хада хынминчабыс...
Пістің үлүске төрібеезін.
Пос ла көңніне хынчазын;
Соғын даа истіл турар үнін.
Піс чүлтектіс, чагбан паарлыгыбыс,
Син, тізең, хатыг чүректігің

Паза махачызың — пісті халғыс,
Андағ чооғыма тарынма,
Хал чахсы, амыр хазыхнан». .
Апсах чооғын тоозарынан
Көс чөрчең табор көдірілген
Хорғыстығ хоныхтығ өзеннен.
Ырах чазыда түрчеден
Паза көрінмин ол халған;
Иргі ле кибісең чабылған
Чалғыс хаңаа чазыда турған.
Пирееде хыхсы тус алнында,
Тубаннығ иртенгі тустарда,
Орай нанчатхан өөр турна
Эн чазыдаң өөрліг тапсаза.
Ханат сабына көдірілзе,
Ухха хыстырған чалғыс турна
Халча сыных ханадын чаза.
Хараазы читсе хаңаада
Чалбырада от көйбинче.
Кем дее кибістің алтында
Иртенге теере хонминча.

ЭПИЛОГ

Сағысха кіріп полған нима,
Иди көрін турча хараама.
Странада, хайда чаалар
Тохтағ чох нызырасханнар,
Хайда Стамбулға орыс
Хырин Чир-сууның көзіткен,
Хайда кири хан кире хус
Иргі саблиинаң ам даа суулаан,
Илбек чазының ортызында,
Пурунгу түс чөрчең чирлерде
Пойли өсөткен олғанның
Амыр чурттың цыганнарнын
Хаңааларына учураабын.
Өбріліг улустың соонча мин
Удаа чазыча сүс чөрчеңмін,
Азых-түлүккен үлесчеңмін,
Оттары хыринда узучаңмын.
Ағырин чөрісте хынчаңмын
Тыңнирға өрчіліг көглерін.
Паза ирке Мариуланын
Адап чөрчеңмін мин адын.
Че сірерде часка чоғыл
Хайран ооллары чир-суғның.
Талалых отахтар алтында
Ирееліг түстер көрінче.
Көсчең отааңар сірерні
Хыялға чазыда пастырча.
Кинек үлүстең сірерні
Арачылир нима чоғыл.

Паазы 13 ахча.

99726

ХАҚАСИЯНЫҢ КНИГА ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
АБАҚАН — 1963